

בן אשר, ס., גורן, נ. (2004) הורים "מגויסים": הזדהות השלכתית כמנגנון הגנה חברתי, מקבץ כתב העת הישראלי לטיפול קבוצתי, כרך 9 גיליון 2, עמ' 7-23

הורים "מגויסים": הזדהות השלכתית כמנגנון הגנה חברתי

בן אשר סמדר, גורן נורית

תופעת ההורים ה"מגויסים" להגנת בניהם הלוחמים (בסדיר, בקבע או במילואים) התפתחה בהדרגה בעשור האחרון. מאמרנו מציע הסבר המבוסס על הבנת המערכת המורכבת המתקיימת ביחסי-הגומלין שבין הבנים להוריהם, כשמתעורר חשש לבריאות הבנים או לחייהם. המושג המרכזי שבעזרתו נבחנת מערכת יחסים זו הוא הזדהות השלכתית (projective identification) המשמשת אמצעי הגנה, אמצעי תקשורת וערוץ לשינוי נפשי (Ogden, 1979, 1982).

השירות הצבאי בכלל וביחידות העילית בפרט מחייב את הבנים הלוחמים לדבקות במשימה "עד כדי חירוף הנפש" בכל פעילות מבצעית שתידרש מהם. יחד עם זאת, "ינהג החייל באופן מושכל בכל פעולותיו, מתוך הכרה בחשיבותם העליונה של חיי אדם" (3). אנו טוענות כי בעתות שבהן מתעורר מתח וקונפליקט בין פקודות הצבא והקשרן המדיני לבין ערכים הומניים הדוגלים בשמירת חיי אדם, אוספים אליהם ההורים, עבור בניהם, כ"פיקדון" את "קוטב החיים". כך, במצב שבו מתעוררת חרדה אצל הבנים בעקבות סכנה המאיימת על חייהם, הם משליכים חלקים בלתי נסבלים אלה על הוריהם. ההורים מחזיקים חלקים אלה ובדרך זו פוטרים את בניהם מן המאבק המתקיים בין קוטב המוות ובין קוטב החיים.

ניתוח התהליכים הדינמיים הכרוכים במערכת היחסים שבין הבנים להוריהם ייעשה בעזרת ההבנות התיאורטיות שהציעו מלני קליין (Klein, 1946) והחוקרים שבאו בעקבותיה כגון ביון (Bion, 1963), ויניקוט (Winnicott, 1986) ואוגדן (Ogden, 1979, 1982b). התיאוריות הנוגעות להזדהות השלכתית מאפשרות לבחון את מערכת היחסים שבין הבנים להוריהם במצב שבו מועבר תוכן מנטלי המעורר

חרדה או תחושת התפרקות - מן הלוחמים אל הוריהם. ההורה הקולט תוכן זה כפיקדון זמני משמש מִכָּל (container); הוא מחזיק בתוכו את החוויה הפנימית הבלתי נסבלת, ולעתים אף מתגייס לפעול, עד להפנמתה מחדש באופן המאפשר התמודדות עם רגשות שקודם לכן היו בלתי נסבלים. התהליך בא לידי סיומו כאשר נעשית טרנספורמציה והמשליך יכול לקבל חזרה את מושא ההשלכה - הרגשות הקשים שקודם לכן לא יכול להכילם - מן האובייקט שבידיו הופקד. המאמר מתמקד בפעולת הגומלין שבין ההורים (מקבלי ההשלכה) לבניהם מתוך הדינמיקה הנוצרת בתהליכי הזדהות השלכתית. ההורים המכונים במאמרנו בשם "שוברי הדממה" פעלו כ"מְכַל מְכִיל" (Bion, 1963) וקיבלו מבניהם לפיקדון את החלקים המאיימים. לעומתם, ההורים "שומרי הדממה", שלא קלטו את הבקשה הלא מודעת של בניהם להגנה, או לחלופין התקשו להתמודד עמה, פעלו כ"מְכַל נוקשה" (Bion, 1963). ננסה לאשש השערה זו בעזרת ניתוח פרוטוקולים של מפגשי ההורים וניתוח ראיונות. נטען כי התגייסות ההורים "שוברי הדממה" לפעולה, על אף התנגדות בניהם, שירתה למעשה את צורכי הלוחמים.

ברמה החברתית נראה כי תהליך זה הכולל פיצול, השלכה והפנמה מחדש משמש מנגנון הגנה חברתי (Menzies, 1975) המשרת ומשמר את יציבותה של החברה הישראלית. מחד, הוא מאפשר לבנים להוסיף ולציית לפקודות ולהיות נאמנים לערכי הצבא; מאידך, ההורים "המוחים" משמרים את תחושת ההומניות ואת אווירת הדמוקרטיה המתקיימות לכאורה בחברה, ושני הצדדים אינם מתנגשים זה בזה. במאמר תיבחן השאלה כיצד משרת מנגנון זה את הבנים, את ההורים ואת החברה הישראלית כולה.

רקע

בחודש מאי 2000 חשפו שני עיתונאים (טל שיר, יחזקאלי) מידע שהכה בתדהמה את הציבור בישראל. התברר כי לוחמים מיחידות עילית בצה"ל צללו במשך שנים בנחל הקישון, באזור שהיה מזוהם בצורה קיצונית בכימיקלים וברעלים. על אף הסכנה שהמגע עם מים מזוהמים אלו יגרום למחלות קשות, ובייחוד לסרטן לסוגיו, לא נקט הצבא צעדים להגן באופן פעיל על לוחמיו. בשל אופייה הסלקטיבי של יחידת העילית, ברור היה כי בעת גיוסם היו לוחמים אלו בעלי בריאות טובה וכושר גופני מעולה, לכן אי אפשר להסביר בהסתברות מקרית את השיעור הגבוה של התחלואה והתמותה בקרבם. בעתירה

שהוגשה לבית המשפט על ידי קבוצה קטנה של לוחמים, הוצגה דרישה כי תיעשה חקירה עצמאית אובייקטיבית בעניין הקשר שבין הצלילות במימי הקישון ובין מחלת הסרטן. ראש הממשלה דאז אהוד ברק והרמטכ"ל דאז, שאול מופז, החליטו על הקמת וועדת חקירה שבראשה עמד נשיא בית המשפט בדימוס, השופט מאיר שמגר. במהלך שמיעת העדויות התברר כי עוד בשנת 1989 הובא לידיעת מפקדי חיל הים מידע על הנזק הבריאותי שעלול להיגרם מן המגע עם המים המזוהמים שבקישון. ובכל זאת הוסיף הצבא לעשות אימונים באתר זה, מתוך התעלמות ממשמעות המידע. מעבר להיבט האנושי, להיבט המשפטי ולהיבט האקולוגי של האירוע, עוררו העדויות בוועדת החקירה מתיחות רבה בין הקונצנזוס הקולקטיבי הלאומי של נאמנות לצבא ובין הערכים המחייבים שמירה על חיי הפרט כאשר האמון בצבא הנו לב לבה של הברית שבין ההורים למפקדים, ולפיו יעשו המפקדים את כל שביכולתם להגן על שלום הבנים. ה"חזזה" הבלתי כתוב והבלתי מעורער שבין המדינה ללוחמה ומשפחותיהם, היה כי הלוחמים יפעלו בעת שירותם הצבאי לפי הפקודות ככל שיידרש מהם, גם אם יוטל עליהם לסכן את חייהם או לחשוף את גופם לפגיעות אפשריות; המדינה מצדה, באמצעות מפקדי הצבא ומשרד הביטחון, ערבה להם ומחויבת לטיפול מלא בהם ובמשפחותיהם, אם חלילה ייפגעו בגלל פעילותם זו. בהתנהגות הצבא בפרשת הקישון ניתן היה, לכאורה, לראות הפרה כפולה של ברית זאת: תחילה כאשר הצבא חשף את החיילים לסיכון שהיה אפשר להימנע ממנו ולאחר מכן כאשר סירב להכיר בקשר בין הצלילות לפגיעה בבריאות הלוחמים ולאחריותו לטיפול בנפגעים. שתיקת ההורים בחודשיים הראשונים באה בד בבד עם שדרים ומסרים סותרים שהפיץ חיל הים בעניין עצם זכות קיומה של הוועדה. חיל הים, שהוועדה הציבורית נכפתה עליו, העביר ללוחמים מסר רשמי גלוי של הסתייגות ממתן עדות בוועדה. תגובות בעלות אופי עוין, לרבות איום מפורש להדחה מהיחידה, הופנו מתוך היחידה - ברמה "חברית" - כלפי לוחמים שביקשו לשתף פעולה עם הוועדה. הרוב המוחלט של הלוחמים התעלם מפעילות הוועדה והחקירה שנערכה. תגובה זו הלמה את מסורת הלוחמים, שזכו לתואר "אנשי הדממה", האמונים על סודיות מוחלטת ועל נאמנות גמורה ליחידה ולמעשיה. ההתנגדות הנחרצת לכל דיבור בנושא פעולת היחידה עומדת בהלימה ל"קוד האתי" של חברה, המוצא את ביטויו גם בשיר השייטת: "אנשי הצפרדע אנשי הדממה, איש לא שמע איש לא ידע..."

המאמר ינסה לשפוך אור על השיח הבין אישי, הלא מודע, שהתפתח בין ההורים לבין בניהם ולהאיר את משמעותו של שיח זה בין ההורים לבניהם ובין הורים לבין עצמם ועל תרומתו לחברה הישראלית.

רקע תיאורטי של המושג "הזדהות השלכתית" ותרומתו להבנת הנושא

מלני קליין (Klein, 1946) מגדירה הזדהות השלכתית כהעברה של תוכן מנטלי מן האדם עצמו אל האחר, מן התוך-אישי אל הבין-אישי. זו החצנת חלקים של העצמי אל אובייקט חיצוני. האובייקט החיצוני משמש מכל (container) המאפשר לאדם לחוות את החוויה הפנימית כנסבלת יותר, עד להפנמתה מחדש בצורה המאפשרת הפחתת חרדה ותחושת התפרקות. קליין מתארת מצב שבו האיום על הפרט גורם לפיצול בין האובייקט הטוב לרע, בלוויית פנטזיות על השלכת חלקים של האגו אל תוך האובייקט. אצל קליין, המושג הזדהות השלכתית מורה על תהליך שבו תחושות ורגשות קשים של הילד מושלכים אל ההורה; ההורה קולט אותם כחלק מיחסי האובייקט, כדי להגן על ילדו מפניהם. במאמרה "Notes on some schizoid mechanisms" (1946) מתארת קליין את המנגנון הזה כאחד מכמה מנגנונים להגנה מפני חרדה פרנואידית קדומה: התינוק החרד מבקש להיפטר מחרדה ומאגרסיה, באמצעות פיצול והשלכת הפרשותיו אל תוך גוף האם. במצב הזה, התינוק חש רדוף בידי האובייקט ובו בזמן גם מזדהה עמו. סגל (Segal, 1974) תיארה את ההזדהות השלכתית כתהליך שבו האובייקט נתפס בעיני המשליך כמי שרכש מאפיינים של החלקים המושלכים שלו עצמו; כך נעשה העצמי למזדהה עם אובייקט ההשלכות. מנגנון הזדהות השלכתית הוא לדעתה הצורה המוקדמת ביותר של האמפתיה.

ביון (Bion, 1963) היה הראשון שעשה הבחנה בין הזדהות השלכתית נורמלית (מתוך העמדה הדיפרסיבית) ובין הזדהות השלכתית פתולוגית (מתוך העמדה הסכיו-פרנואידית). בהזדהות השלכתית תקינה פוגש התינוק המשליך את אמו המסוגלת להבין ולקבל את רגשותיו הקשים, בלי שיופר האיזון שלה עצמה. האם יכולה "להכיל" את רגשות תינוקה ולהתנהג כלפיו כך שרגשותיו "הבלתי נסבלים" יהיו לנסבלים לגבי דידו, עד שיוכל להשיבם לעצמו ולהתמודד אתם טוב יותר. כאשר תהליך זה משתבש, ישתמש התינוק בהזדהות השלכתית בעלת עוצמה גוברת והולכת ולבסוף הוא עלול לרוקן את עצמו לגמרי. בניגוד למלני קליין, רואים ביון ואוגדן את ההזדהות השלכתית כמנגנון המאפשר תקשורת, טרום מילולית, בה מעביר התינוק לאמו את חרדתו הבלתי נסבלת והמשוללת מילים.

קרנברג (Kernberg, 1976) מגדיר הזדהות השלכתית כמנגנון הגנה פרימיטיבי המורכב מכמה

תהליכים המתקיימים בו בזמן ובתלות זה בזה: השלכת היבטים בלתי נסבלים של החוויה האינטראפסיכית לתוך האובייקט, רכישת אמפתיה כלפי מה שהושלך וניסיונות לשלוט באובייקט כחלק מן המאמץ ההגנתי כנגד החוויה האינטראפסיכית הבלתי נסבלת. הוא מציע לראות בהזדהות השלכתית אופרציה הגנתית, פרימיטיבית, שאינה קשורה בהכרח למצבים פתולוגיים. תהליך ההזדהות ההשלכתית מלמד לדעתו כי לסובייקט היכולת להבחין בין עצמי ללא-עצמי, ובין מציאות אינטראפסיכית למציאות חיצונית הדורשת רמה מסוימת של התפתחות והתמודדות. תרומתו של קרנברג הינה ביכולת לבחון שימוש במנגנון הגנה זה במצבי חיים שאינם בהכרח פתולוגיים.

סנדלר (Sendler, 1987a) מתאר שלבים בהתפתחות התהליך; הם נקבעים לפי מידת השפעת הפנטזיה של המשליך על האובייקט – הקולט (ההורה): בשלב הראשון, אין הקולט מושפע מן הפנטזיה. בשלב השני, האובייקט מושפע מן הפנטזיה ומזדהה עם ההשלכה; בשלב השלישי, האובייקט משפיע על הפנטזיה כך שהחלקים המושלכים מעוצבים בידי המחשבה או דרך ה"reverie" של המכל - האם.

שטיינר (Steiner, 1993) מציע לראות בהכלה ובתהליך הרה-אינטרנליזציה שאחריה שלב ראשון בלבד שאינו מסתיים בילדות. לדעתו, המשליך מוסיף להזדקק לאובייקט כדי שיפעל כמכל. גם לאחר שמסתיים השלב הראשון שבו מופנמים חלקי אובייקט מוכלים של העצמי, יחווה האדם בחייו מצבים שבהם חש לכוד, במבוי סתום, ועלול לפעול מתוך בהלה - "להידבק" לאובייקט, לפנטז שיוכל לשלוט בו ולעשות אידיאליזציה של תקופות חיים קודמות, תוך הכחשת האובדן הקיים במעבר מהכלה לויתור, מתלות לעצמאות. בשלב הראשון מופנמים חלקי אובייקט מוכלים של העצמי אך היפרדות אמיתית עדיין לא מושגת. השלב השני נושא עמו תחושות קשות של מעבר מהכלה לויתור, מתלות אל עצמאות. המשליך אינו יכול לקחת חזרה את השלכותיו אלא אם יתאבל על האובייקט ואינו יכול לתת לאובייקט למות ולהתאבל על כך מבלי להחזיר את השלכותיו. במצב זה הוא חש עצמו במבוי סתום ועלול להיות בפאניקה ל"הידבק" לאובייקט, לפנטז שיוכל לשלוט בו ולעשות אידיאליזציה של תקופות חיים מוקדמות, כל זאת כדי להכחיש את האובדן.

הדרך בה מתמודדים ההורים עם החומר המושלך מהבנים ייבחן באמצעות שלושת אופנויות יחסי מיכל – מוכל אותם מציג ביון (Bion, 1963).

א. "המכל שאינו מצליח להכיל" – התוכן שמועבר בתהליך ההזדהות ההשלכתית הוא עמוס, סוער, מלא חיים ובעל איכויות של "חומר נפץ". התוכן מציף ומפציץ את המכל, ואין המכל מצליח להכילו

ולהחזיק בו. היחסים הנבנים במערך מעין זה שבירים והחוויה העיקרית היא חוויית העדר מוכלות.

ב. "המכל הנוקשה" - נוקשות המכל אינה מאפשרת לשום ביטוי ממשי של תוכן לחלחל לתוכו. המכל כמו מסרב להגיב על מה שהוחדר אליו ולכן מאבד התוכן צורה או משמעות.

ג. "המכל המכיל" - המוכל נכנס אל המכל ויש לו השפעה עליו ואילו המכל, בזכות צורתו ותפקודו, אף הוא מעצב את המוכל. יחסי מכל-מוכל אלו הם יחסים גמישים המתפתחים וצומחים בלא הרף. זהו תהליך מתמשך של השפעה הדדית והישרדות אופרטיבית. האם, ביכולת ההכלה המאוזנת שלה, מאפשרת לעשות טרנספורמציה ומטבוליזציה של מחשבות ורגשות.

הבנים החיילים אמורים, בעת שירותם הצבאי, לעשות אדפטציה – לאפשר לחינוך הצבאי להשפיע על אישיותם ולהפנים את ערכיו. מורשת החינוך בצבא מנחילה את ערך הנתינה "עד טיפת הדם האחרונה". כאשר יש סכנה לחיי הבנים או לבריאותם, "מגויסים" ההורים במקום בניהם וממלאים את תפקיד ההחזקה והשמירה של המשאלה לחיים. רבים מן הפעילים בתנועות מחאה (כמו למשל תנועת "ארבע אימהות"), פעלו נגד מדיניות הממשלה המפעילה את המערכת הצבאית באופן המאיים על חיי בניהם שלא בהכרח. להערכתנו, הורים אלה פעלו, באופן לא מודע, מתוך מקום של הכלה מאוזנת ורצון לשחרר את בניהם מאותם חלקים "בלתי נסבלים" שהיו בלתי נסבלים גם עבורם. בדרך זאת אפשרו לבנים להמשיך ולשרת בנאמנות את המדינה והצבא. אנו מניחות כי בתנאים שבהם מתקיימת בישראל (בעיקר ביחידות העילית בצבא) נורמה חברתית המחייבת את הלוחם "לתת את כולו עד הסוף" למען המדינה, אין הלוחמים מסוגלים לעכל ולהכיל את החיבורים האינטגרטיביים ה"פשרניים" שבין הטוב לרע ובין זכות הפרט לחיים והנאמנות לצבא.

ניתוח התהליכים הדינמיים של ההזדהות ההשלכתית ייעשה באמצעות זיהוי שתי קבוצות הורים בפרשת הקישון. האחת של ההורים "שוברי הדממה", שהגיבו, באופן לא מודע, להשלכה ואימצו את החלק המושלך כאילו היה שלהם; כך נעשתה קבוצה זו לשותפה פעילה בדרמה והייתה "מכל מכיל" לגבי הבנים. הקבוצה האחרת היא של ההורים "שומרי הדממה", שקלטו את ההשלכה ולא ידעו כיצד לפעול אתה או לא קלטו כלל את מצוקת בניהם.

תיאור המקרה - הורי הלוחמים

א. ההורים "שוברי הדממה"

זהותם של הורי הלוחמים בשייטת דומה במובנים רבים לזהותם של הורים אחרים לחיילים בארץ, ובייחוד לזהותם של הורי המשרתים ביחידות מובחרות אחרות. ייחודם של ההורים ללוחמים בשייטת התבטא, בעיקר, בקבלה גמורה של המחויבות לשמירת הסודיות, מחויבות שהביאו הבנים כמסר מוחלט וחסר פשרות. הסודיות שאפפה את השירות ביחידה קיבלה אפוא ביטוי בשתיקה שגזרו על עצמם גם הורי הלוחמים. נראה כי זו הייתה ההתנהגות ה"אקטיבית" ביותר שיכלו ההורים לבחור בה – אימוץ קוד היחידה. שתיקת ההורים לוותה בגאווה על שום היותם הורים ללוחמים ביחידת העילית הזאת.

מה הביא אפוא את ההורים "שוברי הדממה" לידי התארגנות לפעולה משותפת נגד הצבא? אנו טוענות כי ההורים "שוברי הדממה" פעלו באופנות של "מכל מכיל". אנו סבורות כי בעצם התארגנותם לפעולה, הביאו ההורים לכלל ביטוי את יכולתם להכיל את החומרים "הרעילים", הבלתי נסבלים, של בניהם, לעבדם מחדש, לעשות אקטואליזציה דרך התארגנות לפעולות מחאה, ומתוך כך לאפשר לבניהם לעשות טרנספורמציה.

"אספות ההורים" של "שוברי הדממה" התקיימו בחודשים נובמבר ודצמבר 2000. לפגישה הראשונה הגיעו יותר מעשרים הורים. האווירה הייתה מתוחה, ההורים נראו מהוססים בפעולות הגומלין ביניהם ובלתי בטוחים באשר לצעד האקטיבי שנקטו. אף שמטרת המפגש הייתה דיון ראשון בדרכי פעולה שיבטיחו את הטיפול הרפואי בבניהם, התמקד המפגש במערכת היחסים עם הבנים. ההורים העלו שוב ושוב את עניין השתתפותם בפגישה על אף התנגדות "הילדים" למעורבותם. המפגש כולו עסק בעצם הצורך העז שחשו ההורים להתארגן לפעולה; ואולם כאמור מרכזו של השיח היה הקשר עם הבנים ולא עם הצבא. הורים אחדים סיפרו כי זו להם הפעם הראשונה מאז התגייסו בניהם לשייטת שבה הם פועלים באופן שאינו תואם את הקודים הברורים של היחידה. בשיחות של ההורים עם הבנים, לפני בואם למפגש, הביעו רובם התנגדות לפעולת ההורים. עם זאת אפשר ללמוד כבר מדברי הפתיחה של האב שארגן את המפגש על שיתוף פעולה סמוי של הבנים עם הוריהם:

" התייעצתי איך אני יכול להגיע למשפחות. הקשר היה דרך הבנים, כי הם נתנו לי את מספרי הטלפון ... נתנו את זה בשמחה."

ההורים העלו במפגש נימוקים מנימוקים שונים להחלטתם "לשבור את הדממה", שלא בהסכמתם

הגלויה של בניהם. עם זאת הביעו תחושות הוריות חזקות, שהכילו מניע פנימי לא ברור להחלטתם לפעול למען בניהם ולהגן עליהם:

"הילדים שלנו מתייחסים קצת באדישות, אולי לא אוהבים לדבר על הנושא הזה. והבן גם אמר בנושא הזה - 'אבא, עזוב אותך, שטויות, יש מי שבודק את זה', אבל אמרתי לו 'תשמע, אנחנו, ההורים, רואים את זה מנקודת מבט אחרת וטוב שעה אחת קודם'

האומנם התנגדו הבנים לפעילות הוריהם? המסר שלהם היה בבחינת "עשו מה שתרצו ואנחנו נעשה מה שמתאים לנו:

"אימא, תעשי מה שנוח לך, אבל לבדיקה רפואית אני לא אלך בשלב הזה."

במפגש ההורים לא נכח איש מן הבנים הלוחמים, הדיאלוג באספה היה לכאורה בין ההורים לבין עצמם, אולם למעשה ייצגו ההורים בו-בזמן את עצמם וגם את בניהם. בהמשך, אזרו ההורים אומץ להיאבק במערכת הצבאית בזמן שבניהם לא יכלו, או לא הרשו לעצמם להיאבק בה. בעצם השיח שהיה בין ההורים על שאלת מעורבותם בחקירת פרשת הקישון, הם ערערו את המופרדות והמובחנות שהתקיימו באופן ברור כל כך מאז התגייסו הבנים ליחידת העילית בצבא. וויניקוט (Winnicot, 1986) מתאר הזדהות ההשלכתית כבעלת אופי של תקשורת ישירה בין לא מודע של אדם אחד ללא מודע של האדם האחר, כשהיא בלתי מתווכת בידי סובייקטים מפרשים. במצב הזה, פעמים רבות חווה המקבל את ההשלכה ככפויה עליו והוא ממלא תפקיד בדרמה הנפשית אותה אין המשליך מצליח להכיל. באופן דומה, ההורים לא שמחו על התפקיד שקיבלו עליהם, כמעט בעל כורחם, אך הרגישו והאמינו כי זו הדרך הטובה ביותר להגן על בניהם. "כמו כולם גם אנחנו מאוד מוטרדים ... הבנים לא רוצים לשתף פעולה, זאת מתוך לויאליות - הם אינם מבינים שבמקרה הזה הצבא לא היה לויאלי כלפיהם ... עכשיו, מה בדיוק ואיך בדיוק לטפל בנושא הזה, זה החלטה שאנחנו צריכים לעשות ... הבנים לא רוצים לשתף פעולה." בתהליך ההזדהות ההשלכתית שחוו ההורים, אפשר לראות את תפקיד האובייקט המכיל שקיבלו עליהם, ללא מובחנות פסיכולוגית בין אישית :

"... וכמובן ילדים כשהם צעירים הם לא יודעים מה שהם עושים. הילדים לא משתפים פעולה, הם לא מוכנים לשתף פעולה. אני חושב שמתפקידנו כהורים".

המוטיבציה של ההורים לעסוק בנושא למרות פעולתה של וועדת החקירה הייתה ליצור עם הבנים ערוץ תקשורת כדי שיוכלו לחבר את הפיצולים בין נאמנותם לצבא לבין לקיחת האחיות לבריאותם:

"ויכול להיות שאם בסופו של עניין לא יצא מזה משהו תכליתי, גם עצם קיומה של הפגישה הזו והשיחות שבעקבותיה - כנראה כל אחד מאתנו ידבר בבית עם הילדים ויספר, ניצור איזה דו-שיח בנושא הזה בעקבות הפגישה הזאת - גם יעזור וגם יתרום לעורר או לחזק את המודעות עצמית של כל אחד מהלוחמים לשעבר כן להיות קשובים לשינויים שבמצבם, גם אם היו בריאים."

המעורבות שנכפתה על ההורים בכוח "קול פנימי". ברמה המודעת הם הבינו את השינוי כהתפכחות מעיוורון של אי-ידיעה ואי-הבנה שבו היו קודם לכן. פעולתם נעשתה מתוך הזדהות עם הכאב הבלתי נסבל של הבנים שהושלך עליהם. שהאמינו כי יטפל בבניהם. בהבנה מאוחרת, מלאת כאב, הבינו שרק הם "ההורים האמיתיים" והם אלו האמורים לדאוג לבניהם. מבחינת ההורים, רק הסכמת הצבא לבצע בדיקות רפואיות בעקבות פסיקת ביניים של וועדת שמגר (ינואר, 2001) כמו גם חובת ההכרה לטיפול בלוחמים שנפגעו עד לסיום עבודת הוועדה, אפשרו הרגעה מסוימת.

בשיחות עם ההורים דווח כי בתקופה שלאחר התארגנות ההורים לפעולה, חלה ירידה משמעותית במתח ביחסים בין ההורים לבנים, נוצר ערוץ תקשורת חופשי בהיבטים השונים שהעלתה פרשת הקישון שקיבלה ביטוי מעשי מאוחר יותר בנכונות המלאה של הבנים ללכת לבדיקות רפואיות. החלטות אלו קירבו בין קוטב החיים, שהופקד אצל ההורים, לבין קוטב ההקרבה המיוצג בערכי הצבא. בעצם הוראת הוועדה לצבא ולמדינה לעשות את הבדיקות הרפואיות, צומצם הקונפליקט והמתח בין הנאמנות הכפולה, הבלתי אפשרית עבורם – נאמנות לצבא ולבריאותם האישית. כך יכלו הבנים לעשות טרנספורמציה, להחזיר לעצמם את החלקים המפוצלים ולשחרר את הוריהם ממשימה זו.

ב. הבנת פעולת-הגומלין שבין ההורים "שומרי הדממה" לבנים

קבוצה גדולה של הורים העדיפו להישאר ב"דממה", להערכתנו, ההורים לא הצליחו להתמודד עם "חומרים הבלתי מעוכלים" שהושלכו על ידי בניהם. התוכן החדש שהושלך אל ההורים היה בעל איכות שאימה על שמירת ההומאוסטזיס במערכת היחסים בין הלוחמים ליחידה כמו גם בין ההורים לצבא. מן הראיונות עם הורים "שומרי הדממה" ניתן ללמוד כי הם לא התעלמו מן הסכנה שבניהם היו שרויים בה אלא נתנו "הסברים" לאי הצטרפותם להתארגנות לפעולה. ההסבר הבולט ביותר היה כי הם נאמנים לרצון הבנים להוסיף ולהגן על חומת השתיקה ולהמשיך בנאמנותם לקודים של היחידה. למעשה, נמנעו ההורים "שומרי הדממה" מלפעול בהתאמה לצרכים הפסיכולוגיים של בניהם,

על אף הרמזים הבולטים והסמויים בעניין הצורך בהכלה ובשינוי. הורים אלו דאגו וחשו כאב כשהתברר להם כי סכנה נשקפת לבריאות בניהם, אך הזדהו עם חוסר האונים של הבנים בלא יכולת לפענח את בקשת העזרה. אין ברצוננו לטעון כי כל ההורים שבחרו שלא לפעול הונעו רק בידי מניעים אלו. אנו ערות לנסיבות ולגורמים רבים שיכולים לעמוד מאחורי הבחירה שלא לפעול (כמו גיל מבוגר של ההורים, קשיים בריאותיים ומשפחתיים שלהם עצמם וכדומה). עם זאת, אנו סוברות כי כמה מן ההורים שבחרו שלא לפעול הביאו בבחירתם זו לידי ביטוי דפוס מסוים של מערכת היחסים שבינם ובין בניהם; מערכת זו נעדרת יכולת הכלה וטרנספורמציה המאפשרות להורה לפעול כמכל מכיל. ברצוננו להדגים ולהראות את דינמיקת יחסים זאת באמצעות תיאור של שתי משפחות שבחרו לשמור על השתיקה ולא להתערב רגשית ומעשית.

עמיר¹ השתחרר לאחר השירות, חזר לקיבוצו והקים בו את משפחתו. ההורים סיפרו כי סירב לענות על שאלות שהופנו אליו בעניין פרשת הקישון. עם זאת, את בקשתנו להיפגש עם הוריו ולראינם הפנינו אליו והוא נתן לנו את הסכמתו המלאה. יאיר, מפקד שהשתחרר משירות קבע ממושך, הביע התנגדות פומבית, בפורום צבאי, לשיתוף פעולה עם ועדת החקירה. לכאורה נקט עמדה ברורה, קוטבית ובלתי מתפשרת. בקשתנו להיפגש ולראיין את הוריו של יאיר הופנתה אליהם ישירות אך ככל הידוע לנו, ניתנה לנו הסכמתם בידיעתו. סיפורן של שתי המשפחות פותח בתיאור חומת השתיקה שהקימו הבנים בעת שירותם בצבא (נושא זה קיבל מרכזיות גם בשאר הראיונות שנערכו עם הורים אחרים):

אמו של עמיר: "הרבה אני לא יכולה לספר מפני שגם עמיר לא סיפר ... עמיר הרבה הוא דיבר עם הדגים, הרבה, ולא אתנו ההורים. השפה הייתה עם הדגים."

אביו של יאיר: "הוא דיבר מעט מאוד, אנחנו ידענו עוד פחות. זאת אומרת, הוא ממש לא סיפר לנו כלום."

מתיאורי ההורים עולה כי קיבלו עליהם את חובת הדממה כתנאי שנתפס הכרחי במערכת היחסים ההדדית עם בניהם. לעתים ידעו ההורים, לאחר מעשה, על פעילויות מבצעיות של בניהם, אך הידיעה באה בדרכים עקיפות ולא מפי הבנים עצמם. אמו של יאיר: "הייתי מקבלת בבוקר איזה טלפון, 'אימא, מה שלומך?' אני אומרת 'הכול בסדר, כרגיל, מה שלומך?' - 'בסדר'. העיתונים היו מגיעים בצוהריים... אז הייתי רואה איזה כותרת בעיתון -

¹ כל השמות המקוריים שוננו במאמר

'פעולה של השייטת'; שהוא עוד טלפן, לא תמיד קשרתי כל טלפון שלו עם פעולה'.

אמו של עמיר: "הייתי רואה לפעמים כשהיינו משליכים לו את הכביסה גופיות עם דם ככה. באמת היה לי קשה לראות זאת ... אבל לספר הוא לא היה מספר".

נראה כי למרות המסר החד-משמעי של הבנים שחייב שתיקה, השאירו הבנים סימנים שהעידו על חוויות קשות, סימנים שהיו תוך קטן אל עולמם. המקרים המעטים, החריגים, שבהם נבקעה מעט חומת הדממה, היו קשורים במוות ובאובדן שהעלו לסף בלתי אפשרי את חרדת הבנים.

הוריו של עמיר מצאו בין בגדיו שהובאו לכביסה כפה שחורה, מעין רמז המבקש התייחסות. רק מתשובתו של עמיר ניתן היה להבין כי הלך לניחום אבלים בביתו של חבר מהשייטת. גם הוריו של יאיר ספרו כי כאשר היה הולך לביקור אבלים ידעו זאת: "איפה הייתם בשבת? ...הא, היינו, נפגשנו עם איזה זוג את יודעת... הוא נהרג".

משאלת ההכלה הסמויה של הבנים מהוריהם מופיעה בראיון עם הוריו של יאיר, אירוע שהתרחש 27 שנים לפני הריאיון במלחמת יום כיפור. תלמידי "ב איישו את מקומות העבודה של חברי הקיבוץ שגויסו, על כן לא למדו בבית הספר. בחודש מארס, כשכבר שוחררו מרבית המגויסים, עלתה שאלת חזרת התלמידים לבית הספר להשלמת לימודיהם.

"החבר'ה ככה יצאו מהחשק ללמוד, אי אפשר ללמוד. אז הכיתה הצביעה נגד חזרה ללימודים. וההורים קיבלו את החלטת הילדים. ועל זה הוא לא סולח לנו עד היום".

רק מקץ שנים, התבררה להורים משאלת הלב שהייתה לבנם - שיפעלו למענו "על אף רצונו"; רק בדיעבד יכלו להרגיש ולהבין כי שגו כאשר נענו למשאלתו הגלויה ולא לזו הסמויה, אותה לא יכול הבן להביע משום שלא הייתה בהתאמה לנורמה שהציבה קבוצת הגיל שלו. ההורים הסבירו את האופן שפעלו בו: "אנחנו היינו ממושמצים... אני גם את הכעס שלו על העניין הזה קלטתי הרבה יותר מאוחר, כשהיה מאוחר יותר".

על אף ניסיון העבר ועל אף הידיעה שהם, כהורים, נדרשו להגן על בנם ולהכיל עבורו צורך ורגש שלא יכול היה לבטא. התקשו ההורים לפעול באורח שונה לנוכח פרשת הקישון; הם התקשו אפוא לשנות את דפוס התקשורת, הלא מודעת, במערכת היחסים עם בנם.

ההורים העלו את האפשרות כי בבוא הזמן תתפתח אצל הבן היכולת לראות את פני הדברים באופן אחר, אבל נמנעו מלקבל על עצמם את התפקיד ולפעול שלא לפי רמת ההצהרה הנוכחית של עמדתו. האם: "הביטוי שלו לא היה די בשביל לעבור את הקליפה שלנו. יכול להיות שהיה ביטוי, אבל אנחנו

לא קלטנו אותו, אני לא קלטתי...."

האב: "לא, כי אחרת היא [האם] הייתה מעבירה אליי את זה. היא הרבה יותר רגישה ממני".

ההורים השתמשו בדימוי "קליפה" בתיאור הקושי שהיה כרוך בהבנת הצרכים הלא מודעים של בנם.

זהו תיאור מטפורי המייצג באופן ציורי את מהות "המכל הנוקשה".

מוטיב הגאווה בבנים הופיע אצל שתי קבוצות ההורים, אולם קיבל מרכזיות רבה יותר אצל ההורים

"שומרי הדממה". ההערכה החברתית שהבנים זוכים לה בשל השתייכותם ליחידת עילית נתפסה אצל

הורים אלו כהערכה חברתית גם כלפיהם כ"הורים מוצלחים"; אולי משום כך התקשו עוד יותר לוותר

על הפנטזיה בעניין מושלמות הצבא ולהיאבק נגדו.

ההורים "שומרי הדממה" דיווחו בראיונות על בחירתם שלא לפעול ועסקו בעצמם יותר מאשר

בתקשורת עם בניהם בנושא הקישון. לעומתם ההורים "שומרי הדממה" עסקו יותר במערכת היחסים

עם הבנים ובדרכים השונות להגן על צורכיהם וליצור עימם ערוץ תקשורת. הבנת השונות שבין

אופני פעולות הגומלין ההדדיות (כפי שמתוארות בפי ההורים) מחזקת את ההשערה כי קבוצת

ההורים "שומרי הדממה" מתאפיינת בפעולתה כ"מכל מכיל"; לעומתה, קבוצת ההורים "שומרי

הדממה" מתאפיינת בפעולתה כ"מכל נוקשה".

דיון

הקוד האתי של צה"ל המכונה "רוח צה"ל", הוא תעודת הזהות הערכית של השלטון האזרחי

הדמוקרטי בישראל שממנו נגזרים כללי הפעולה של החיילים והמפקדים. באותו קוד אתי בסעיף

המתייחס לערך חיי אדם, נכתב: "החייל ינהג באופן מושכל ובטיחותי בכל פעולותיו, מתוך הכרה

בחשיבותם העליונה של חיי אדם". פרשת הקישון חשפה כשלים בהתייחסות הצבא לקוד זה (שמגר,

וילצ'ק, רנרט, 2001), בו בזמן השתרש הערך של דבקות במשימה "עד כדי חירוף נפש".

מערכת היחסים בין הבנים להוריהם, כפי שתוארה במאמר הנוכחי, שופכת אור על מקום המפגש

הקונפליקטואלי בתוך הקוד האתי של הצבא כפי שחוו אותו הבנים בין נאמנות ללא עוררין לצה"ל

ומפקדיו למול השמירה על חייהם ובריאותם.

פיק (Pick, 1985) טוען כי המטופל משליך את החלקים הפסיכויים שלו אל תוך הפגיעות של

המטפל ומעל לכול הוא משליך אל תוכה את האשמה שלו. תגובת המטפל על ההשלכה נוצרת דרך

הדהודים של מאבקי המטופל עם החרדות הפסיכויטיות שלו עצמו. הבנים השליכו על ההורים את

האשמה על הערעור שהתהווה לגבי נאמנותם לצבא. ההורים "קלטו" תחושה זאת מתוך הזדהות עם האשמה על כך שחינכו את בניהם כי הנאמנות למולדת קודמת לכל. תחושת האשמה של ההורים מתעצמת במפגש שלהם עם הבנתם כי הם עצמם, כחלק מחברת המבוגרים, לא הצליחו להשיג את השלום ה"מיוחל" ולהגן בכך על בניהם.

התהליך שבו נקלטים המסרים מתואר תיאור מטפורי על ידי סירלס (Searles, 1979) כתהליך שבו "קרס החכה של הפציינט תופס את הדג בלא-מודע של המטפל ומגלגל אותו..."

נדמה כי ההורים "שוברי הדממה" נתפסו בקרס חכתם של הבנים והצליחו לקלוט את בקשת הלא מודע של הבנים להכיל ולפעול בהתאם. לעומתם, ההורים "שומרי הדממה" לא הצליחו בקליטת הבקשה הסמויה של בניהם.

מן החומר הקליני שנאסף בראיונות עם ההורים "שוברי הדממה", ניתן ללמוד כי הם הצליחו לעמוד מול ההתנגדות הגלויה של בניהם ולהכיל את הרובד הסמוי של בקשתם לעזרה.

המערכת הקומוניקטיבית שתיארנו אינה מצטמצמת לשנות החיים המוקדמות. כאשר קליין (Klein, 1952b) הרחיבה את היריעה בעניין מערכת היחסים הנבנית בין ההורה לילד, אין היא מתייחסת אל השלב הסכיזו פרנואידי כאל שלב התפתחותי אלא כאל מצב רגשי החוזר ועולה במרוצת החיים, לנוכח חוויות כאב או קונפליקטים בעולם החיצון. ביון (Bion, 1959) טוען כי מצב זה מאפיין התפתחות נורמלית ותגובה בריאה על מצבי חיים המכילים חוויה של אבל או אובדן. שטיינר (Steiner, 1993) סבור כי לאורך החיים מתקיימת תנועה מתמדת בין העמדה הפרנואידי-סכיזואידי ו בין העמדה הדפרסיבית. תהליך ההזדהות השלכתית הוא דינמי, אינטראקטיבי ובין-אישי.

המשליך הוא בעל פנטזיה של פינוי וריקון תוכן נפשי בלתי נסבל - בדרך שתעורר תוכן דומה או מאפיינים דומים באדם האחר (הקולט). אם הצליח הקולט לטפל בתוכן שהושלך טיפול אינטגרטיבי, יפנים אותו המשליך מחדש. תהליך זה - ארגון מחדש של מצב נפשי - קשור קשר הדוק ואינטימי ליחסי מכל-מוכל. וואסקה (Waska, 1999) מתאר כיצד הזדהות השלכתית מאפשרת למצוא דרך לחיות עם התחושות המעוררות חרדה במערכת היחסים שבין הפנים לחוץ. האובייקט שהחרדה מושלכת אליו חווה בעצמו את תחושות ההרס, הכאב והאיום שאין המשליך יכול לשאתן. התהליך נמשך עד שמתקיימת התארגנות פנימית והפנמה מחודשת של הרגשות באופן הנחוה כפחות מסוכן

או פחות מאיים.

התבוננות במערכת הקשרים שבין ההורים לבניהם הלוחמים, מאפשרת לראות כיצד הצורך בהתמודדות עם החרדה ועם שבר תחושת הביטחון בצבא הביא לידי ביטוי ערוץ תקשורת "ישן - חדש" בין הבנים להוריהם. בתוך מערכת החיים שבה היו קודם לכן מובחנות והפרדה, התחולל שינוי, ההורים שבו להיות מעורבים בחיי בניהם. כשהתעורר מצב קונפליקטואלי בלתי נסבל, בין ערך "דבקות במשימה" וערך "חיי האדם", התפתחה מערכת גרסיבית תוך שימוש במנגנון הגנה ארכאי, בהזדהות השלכתית. אפשר לדמות את מבנה הקשר שבין ההורים לבניהם כנע במסלול ספירלי במרחב האופקי: הבנים התרחקו מן הבית בעת הגיוס לצבא ועם השתלבותם ביחידתם; לאחר מכן המשיכו בתהליך ההתרחקות, באופן טבעי, בבניית חיים משפחתיים עצמאיים משלהם. במצב של סכנה שבאופן זמני לא יכלו להתמודד עמה, התחוללה תנועה (בלתי מודעת) אל עבר הטווח הקרוב יותר להורים. המרכזיות שתפסה מערכת היחסים בין הבנים להורים, כפי שעלתה במפגש ההורים הראשון, העידה על עוצמת השינוי. טלטלה עברה על מהלך ההתרחקות, העצמאות וסיום התהליך הטיפולי ההורי, מהלך שנתפס עד כה כטבעי ונורמטיבי. ההורים הרגישו כי הם מופעלים באופן שאינו תואם את מערכת היחסים העכשווית עם בניהם; בו בזמן חשו כי זו חובתם והם "נאלצים" להכיל, לעבד ולפעול, כהורים לבנים הלוחמים שאינם יכולים לעשות זאת בעצמם. האמנם תהליך זה של היפרדות מההורים ודיפרנציאציה מלאה בא לכלל סיום ?

אנו טוענות כי רק במרץ 2003 לאחר הגשת מסקנות וועדת שמגר והחלטתו של שר הביטחון כי הצבא קבל אחריות על הלוחמים, יכלו הבנים להחזיר לעצמם את החומר המעוכל והמעובד מחדש, ולהמשיך לחיות מתוך הכרה במרכיבים האמביוולנטיים של המציאות. ממקום זה הסכימו הבנים לקבל עליהם את ה"גזרה" וללכת לבדיקות רפואיות.

מאמרנו מציע התבוננות ייחודית בהזדהות השלכתית כמנגנון הגנה נורמלי, אמצעי תקשורת וערוץ לשינוי נפשי, שאינו תלוי גיל או שלב התפתחותי אלא תלוי סיטואציית חיים. מידת בולטות הקשר והיכולת למימושו משתנות בהתאם למצבי החיים ולמסוגלות ההורים לשמש מיכל גמיש, ולו גם זמני, למען בניהם, בכל עת.

מעבר לכך, אנו מציעות להתבונן בתהליך זה של פיצול, השלכה והפנמה מחדש – הזדהות השלכתית - כמנגנון הגנה חברתי (Menzies, 1975) כאשר מוטל ספק בתפקודו של הצבא בכל הקשור לחיי

הבנים ובריאותם, מועברת חרדת הבנים הלוחמים אל הוריהם הנמצאים בתוך המערכת האזרחית, שבה הם חופשיים לפעול. באופן הזה נשמרת המערכת הצבאית, על המבנה המערכתי הפיקודי שלה, בלי שהדרג הלוחם יערער על ערכי הצבא והמערכת האזרחית שומרת על ערכי ההומניות והדמוקרטיה. בכל עת שעולה מתח בין המערכת הצבאית למערכת האזרחית, ובמיוחד כאשר תופעת ההורים ה"מגויסים" להגנת בניהם הלוחמים זוכה לתהודה ציבורית אוהדת דרך אמצעי התקשורת, נעשה שינוי מקומי במדיניות הממשלה אך לא נעשית טרנספורמציה מהותית באופן התנהלות הצבא ובערכיו שתמנע השנות הזדקקות הבנים הלוחמים להוריהם. לכאורה, מנגנון הגנה זה "משמר" את האיזון העדין שבין המערכת האזרחית למערכת הצבאית. עם זאת, נשאר שאלה פתוחה עד כמה המנגנון אכן משמר את החברה הישראלית, או לחילופין מקבע את הפיצול בין המערכות ובכך אינו מאפשר התבוננות מחדש ושינוי בכל אחת מהן.

מקורות:

1. אגף כוח אדם בצ.ה.ל. הקוד האתי של צה"ל מתוך האתר הרשמי של צ.ה.ל.
http://www.aka.idf.il/rights/html/2_5_7.htm
2. אוגדן, ת', *הקצה הפרימיטיבי של החוויה*. הוצאת עם עובד, תל אביב, 2001.
3. אנדרסון, ר' (עורך), *מאמרים קליניים על קליין וביון*. מודן תל אביב, 2001.
4. טל שיר, ע', יחזקאל צ', "צלילה ממארת". *ידיעות אחרונות*. 22.5.2000.
5. סופר, ג., קסן, ל., שוחט, ת. המשפחה כ"כ"ן שיגור": המשמעות של גיוס הילד הבכור לצבא במשפחה הישראלית בשנות השמונים והתשעים. *חברה ורווחה*, 13 (4), 351-366. 1993.
6. שמגר, מ. וילצ'יק, מ. רנרט, ג. וועדת החקירה בעניין ההשלכות של פעילות צבאית בנחל הקישון ומימי הסביבה על בריאותם של חיילי צה"ל שהופעלו במקום, דוח ראשון של וועדת החקירה, משרד הביטחון
2001.
7. Bion, W.R. *Elements of Psycho-Analysis*. London: Heinemann, 1963.
8. Bion, W.R., "Attacks on linking". *International Journal of Psycho Analysis* - 40:308-315. 1959.
9. Kernberg, O., *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. New York:

- Jason Aronson, 1976.
10. Klein, M. (1946), "Notes on some schizoid mechanisms". In: *Envy and Gratitude and Other Works, 1946–1963*. PP. 1-24, New York: Delacorte, 1975.
  11. Klein, M. (1952c), "Some theoretical conclusions regarding the emotional life of the infant." In : *Developments in Psycho-Analysis, with Heimann, Isaacs and Riviere*. London: Hogarth
  12. Menzies, I. (1975) "A Case Study in the Functioning of Social Systems as a Defense against Anxiety," in *Group Relations Reader*, Coleman A. and Bexton W.H., eds. 281-312.
  13. Ogden, T., *On Projective Identification*, I,J,P. 60 (3) 357–373, 1979
  14. Ogden, T., *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*. New York: Jason Aronson, 1982b.
  15. Ogden, T., "Instinct, fantasy and psychological deep structure: a reinterpretation of aspects of the work of Melanie Klein". *Contemporary Psychoanalysis* 20, 500-525. 1984.
  16. Pick. I. B., "Working through in the Countertransference". *Int. J. Psychoanalytic* 66: 157-166, 1985.
  17. Sandler, J. (1987a) (ed.), *Projection, Identification, Projective Identification*. Madison, CT: International Universities Press: first published in Great Britain by H. Karnac Books, 1988.
  18. Searles, H., *Countertransference and Related Subjects: Selected Papers*. N. Y.: International Universities Press, 1979.

19. Segal, H., *Introduction to the Work of Melanie Klein*. New York, Basic Books. 1974.
20. Steiner, *Psychic Retreats*. London: Routledge, 1993.
21. Waska, R. T. Projective identification, Countertransference, and the struggle for understanding over acting out" *The Journal of Psychotherapy Practice and Research*. Washington Vol. 8 (2), 155-158. 1999.
22. Winnicot, D. (1947), *Hate in The Counter-Transference, Collected Papers: Through Paediatrics to Psycho-Analysis*. London: Hogarth, 1958.
23. Winnicott, D.W. *Holding and Interpretation: Fragment of an Analysis*. London: The Hogart press and The Institute of Psycho-Analysis ,1986.

“Enlisted” Parents: Projective Identification As A Social Defense Mechanism

Abstract

The present study focuses on the relationship between parents and their soldier children when information is uncovered regarding potential health risks ensuing from the children’s military service. This relationship is examined according to the array of definitions describing Projective Identification as a defense mechanism.

We will argue that when a conflict arises between identifying with the army and its absolute messages of operational and command responsibility and human values advocating preservation of human life, the children are incapable of contending with this “threatening material” and unconsciously project it onto their parents. The parents take their children’s projection in “trust” and fight for their children’s lives. This process ends when a transformation takes place in the children’s “unassimilated material” through the parents, and the projector (the children) can reclaim the object of projection from the subject (the parents) with whom it was deposited.

The process is examined by means of a study that monitored two groups of parents of elite naval commandos following the exposure of the “Kishon Affair.” The “silence

keeper” parents, who acted as an “inflexible container” by maintaining the “code of silence” rather than adapting it to their children’s unconscious demand, in contrast to the “silence breaker” parents who acted as a “flexible container” by their very willingness to take action despite their children’s overt objections.

The assumption derived from the gathered material and its analysis is that on the social level, projective identification comprises a defense mechanism that serves Israeli society as a whole. The emerging split enables the delicate balance between the two systems, military and civilian, to be maintained.